

Waldemar Segiet, *O związku edukacji z rodziną. Społeczne konteksty i jednostkowe biografie*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013, 332 s.

W przedstawianej książce zasadniczym przedmiotem rozważań Autor uczynił związek edukacji z rodziną. Temat to szczególnie aktualny i ważny ze względów pedagogicznych, a jednocześnie ze względu na dużą zmienność rzeczywistości w tym względzie oraz dynamikę i „płynność” uwarunkowań jej obrazu, wymagający monitoringu badawczego. W te właśnie potrzeby znakomicie wpisuje się praca Waldemara Segieta. Relacja pomiędzy edukacją a rodziną ukazywana jest tu w postaci bogatych, wielowymiarowych i wnikliwych rozważań teoretycznych i empirycznych oraz akcentowana jako kwestia niezwykle istotna społecznie i wychowawczo. Spoglądając na obszar rzeczywistości społeczno-wychowawczej, jaką są relacje pomiędzy edukacją a rodziną, dostrzec można, iż ma on często charakter problemowy, czasem wręcz bolesny dla

podmiotów reprezentujących strony tej relacji, tj. szkoły, nauczycieli oraz uczniów i rodziców. Mniej lub bardziej śmiało różne problemy występujące w tej relacji, różne trudne sytuacje, a wręcz konflikty, sygnalizują zarówno rodzice, uczniowie, jak i nauczyciele czy władze oświatowe. Często doświadczany jest brak satysfakcji z wzajemnych relacji między oboma „światami” – edukacją a szkołą a rodziną. Oba one relacjonują niską jej jakość oraz brak zaspokajania wzajemnych oczekiwań i potrzeb w całokształcie tej relacji, jak i w codziennych stycznościach. Można więc pogratulować Autorowi wyboru podjętej problematyki, gdyż świadczy to o jego badawczej i życiowej wrażliwości.

W książce Autor rozpatruje temat relacji pomiędzy edukacją a rodziną w bardzo systematyczny, uporządkowany i mocno ugruntowany naukowo sposób. Rozpatruje go zarówno w wymiarze społecznym, odwołując się do ujęcia obiektywistycznego, jak w wymiarze indywidualistycznym, podmiotowym; wówczas ujmuje go z perspektywy subiektywizmu. Już takie połączenie obu perspektyw – obiektywistycznej i subiektywistycznej – należy docenić, a wręcz podkreślić jego naukowe walory i zaakcentować jako niezwykle trafne rozwiązanie. Wybór tej strategii świadczy o dojrzałym spojrzeniu Autora na przedmiot swych rozważań i badań, świadczy o jego umiejętności dostrzegania prawdziwego obrazu i uwarunkowań tej rzeczywistości, rzeczywistości, w której występują złożone procesy i zjawiska psychospołeczne, a charakteryzujące je prawidłowości, konteksty oraz efekty przejawiają się i odciskają swój ślad w indywidualnych drogach życiowych, w pokoleniowych i indywidualnych biografiach, rysując w nich szlaki codziennych doznań, ocen, radości i problemów. Jednocześnie w analizie relacji pomiędzy edukacją a rodziną Autor mocno zaznacza swoją pedagogiczną tożsamość; jest bowiem badaczem czułym na indywidualne przejawy społecznych fenomenów występujących w tej relacji i ukierunkowuje się w swych empirycznych eksploracjach właśnie na ów subiektywny kontekst tej relacji. Dokonuje przy tym analiz, opierając się na mocnej i dobrze poprowadzonej krytycznej rekonstrukcji teoretycznej dyskursu o samej edukacji oraz o relacji pomiędzy edukacją a rodziną. W wielu momentach lektury książki odczuwa się lub wprost odnajduje formułowane przez Autora tezy (a wręcz postulaty) o konieczności wbudowania we współczesny dyskurs o edukacji, ważnego wątku o modelu współpracy pomiędzy rodziną a szkołą. Szczególnie docenić też należy to, iż Autor podnosi tę kwestię w szerszym kontekście podmiotowości i obywatelskości oraz rozwoju społeczeństwa demokratycznego. Ten bowiem wymiar współpracy, współzależności i poszanowania interesów i praw podmiotów społecznych w kontekście relacji edukacji i rodziny nie był dotąd szczególnie akcentowany. Dzięki tej książce do nielicznych przedstawicieli uprawiania tego wątku tematycznego obok Bogusława Śliwerskiego można zaliczyć także Waldemara Segietę.

Książka spełnia standardy naukowe na bardzo wysokim poziomie. W oryginalny sposób rekonstruuje istniejące dyskursy, ale też wnosi poprzez analizę badań własnych Autora nowe ustalenia, nowe wartości w ich zakres. Ma też poważne walory systematyzujące temat, a na dodatek napisana jest w przystępnym i bardzo komunikatywnym stylu, co czyni ją wartościową pozycją dla akademickiej dydaktyki, zarówno w wymiarze ukazania przedmiotowego dyskursu, prezentacji nowych ustaleń badawczych, jak i poprzez bycie przykładem znakomicie poprowadzonych i opisanych badań jakościowych.

W rozdziale I Autor dokonuje ciekawej rekonstrukcji dyskursu nad fenomenem edukacji, płynne poruszanie się przy tym po i pomiędzy stanowiskami teoretycznymi oraz koncepcjami autorów, komentując właściwie przy i „użyciu” w dużej mierze własną narrację na temat fenomenu edukacji. To właśnie zwraca szczególną uwagę w tym jak i w kolejnych rozdziałach – stale widoczna i konsekwentnie prowadzona „własna myśl” – własna przemyślana oryginalna interpretacja dyskursu. Można wręcz powiedzieć, iż ma miejsce zręczne wykorzystanie przez Autora

postaci i stanowisk z literatury przedmiotu do zobrazowania własnej oryginalnej narracji tematu. Tym właśnie książka wyróżnia się w wymiarze teoretycznej oprawy, iż nie stanowi jedynie prostej rekonstrukcji dyskursu zawartego w literaturze przedmiotu. Autor bowiem nie skleja swego dzieła z kawałków wypowiedzi innych autorów, widać tu dużą samodzielność, własny koncept w przedstawianiu zagadnień. Dodać przy tym należy, iż to autorskie ujęcie dyskursu dotyczącego fenomenu edukacji (jej społeczno-kulturowego kontekstu, kontekstu ideologicznego, teorii edukacji, oraz znaczenia strukturalnego), zawarte w rozdziale I, oparte zostało na niezwykle bogatej bibliografii, w całej zresztą książce zauważa się szerokie wykorzystanie bogatej literatury światowej oraz polskiej.

W rozdziale II Autor podejmuje temat rodziny. Dokonuje jej charakterystyki w perspektywie występujących w niej współcześnie procesów socjalizacyjnych, pokazuje jej relacje ze strukturą społeczną oraz jej prezentuje jej znaczenie dla reprodukcji społecznej, dla rozwijania kapitału społecznego, dla konstruowania się habitusu. Zaskakuje świeże ujęcie tematu i akcentowanie przez Autora ciekawych aspektów perspektywy łącznego ujmowania rodziny, społeczeństwa i jednostki. Docenić należy, iż Autor nie popadł w pułapkę powtarzania licznych nieco już „wytartych” stanowisk i odwołań oraz powszechnie znanych i często niestety powtarzanych przez różnych autorów ścieżek opisu rodziny.

Rozdział III (a także IV) ukazują esencjonalną dla podjętego problemu tematykę, traktując one bowiem bezpośrednio o wzajemnych relacjach pomiędzy edukacją a rodziną, które Autor określa przewrotnie jako relacje „niekonieczne”. Stawia on tezę (popularną zresztą w powszechnym odczuciu) o potrzebie zmian istniejących w rzeczywistych wzorach relacji pomiędzy edukacją a rodziną, wskazując na konieczność uwzględniania przy tym aktualnych uwarunkowań tej relacji, wśród których wymienia i następnie rozważa: uwarunkowania strukturalne, uwarunkowania subiektywne, a także status i zasięg „obiektywnych” teorii. W ramach podjętych tu rozważań Autor trafnie zauważa, iż zagadnienie relacji pomiędzy edukacją a rodziną pozostaje wciąż otwarte i wymaga stałego dokonywania pogłębionych penetracji, diagnoz i eksploracji. Szczególnie ciekawym wydaje się fragment pt. *Próba „urefleksyjnienia” relacji. Kręta droga do wspólnoty edukacyjnej*, w którym Autor podejmuje wątek refleksji nad wspólnotą edukacyjną, mając na względzie nie tylko znaczenie kapitału wiedzy i jego rolę we współczesności, ale także rozpatrując koncepcję wspólnoty edukacyjnej z perspektywy uczestnictwa społecznego, które powinno być promowane w warunkach demokracji. W jednym z fragmentów zauważa: *mimo wyraźnego zorientowania się dziś na podmiotowość i partnerstwo w edukacji, uporczywiego podkreślania znaczenia integracji, autentycznej współpracy wszystkich zaangażowanych stron, faktyczne funkcjonowanie aktorów edukacyjnej sceny przebiega według starych reguł*. W równie znaczącym dla sedna podjętego problemu rozdziale IV Autor podejmuje refleksję nad edukacją w kontekście transformacji społecznej i wyzwań, jakie owe zmiany kreują. Analizuje sytuację, jakie wytworzyła transformacja ustrojowa, stawiając niezwykle trafne konkluzje w obszarze refleksji nad znaczącymi w tej mierze zjawiskami społecznymi, ale głównie rozwódzi się nad systemem edukacji, jego miejscem w transformacji. To, co należy zauważyć i docenić, konstruuje autorską rzeczową krytykę systemu edukacji oraz trafnie formułuje potrzeby w zakresie jego zmian. Autor pokazuje się tu nie tylko jako badacz czytany w tematycznym dyskursie intensywnie prowadzonym przecież wśród polskich pedagogów od czasu transformacji ustrojowej, nie tylko jako wnikliwy analityk różnych stanowisk i toczonych polemik, ale także pokazuje się jako bystry obserwator polskiej rzeczywistości edukacyjnej, odnosząc się wprost do jej przejawów. Celnie kreśli przy tym obraz jakości edukacji polskiego społeczeństwa, miejsca edukacji w społecznym systemie wartości, wyraża celne uwagi na temat popytu na wykształcenie i aspiracji edukacyjnych w społeczeństwie oraz dróg ich realizowania, a także faktycznych

efektów uczestniczenia w systemie edukacji, przy tym świetnie ilustrując swoje wywody trafnie dobranymi danymi z raportów, testów kompetencyjnych, badań społecznych i naukowych itp. Szczególnie docenić należy w prowadzonym w tym fragmencie wywodzie, uzasadnioną krytykę Autora dotyczącą różnych zjawisk edukacyjnych (organizacyjnych, strukturalnych), jakie na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci dotyczyły nasz system edukacji. Konsekwentnie też do podjętego tematu Autor kieruje swoją narrację o edukacji w obszar rodziny, ukazując jej kontekstualne dla edukacji wymiary. W efekcie prowadzonych rozważań w zgrabny sposób, ukazuje i akcentuje potrzebę dokonywania empirycznych analiz, które będą ukierunkowane na wyjaśnianie roli i znaczenia uwarunkowań rodzinnych uczestniczenia w systemie edukacji, i realizacji zadań edukacji, jako ważnych kontekstów rzeczywistości edukacyjnej. W tę właśnie „lukę” trafia propozycja badawcza Autora i jego ustalenia empiryczne.

Podsumowując całość zaprezentowanych analiz teoretycznych, trzeba podkreślić, iż Autor wykazuje się bardzo wysokimi kompetencjami badacza analityka teoretycznego, a wręcz kunsztem w tym względzie. W znakomity sposób trafnie odwołuje się zarówno do teorii, jak i do badań prowadzonych dotychczas na temat relacji edukacji z rodziną, badań polskich i zagranicznych, wykazując przy tym ogromną swoją erudycję.

W zrealizowanych i opisanych w rozdziale V badaniach empirycznych Autor w zdecydowany sposób osadził się w nowoczesnej konwencji nawiązującej do stanowisk i koncepcji teoretyczno-metodologicznych opartych na tezach Becka i Giddensa oraz Baumana, a mówiących o refleksyjnej nowoczesności, o respektowaniu indywidualności i jednostkowych narracji, o spluralizowanych i rozproszonych mikroświatach, o narracjach biograficznych oddających czy raczej odzwierciedlających ponowoczesną rzeczywistość. Profil metodologiczny badań własnych został przez Autora znakomicie uzasadniony jego wywodem nad biografią i biografią edukacyjną oraz jej miejscem w odkrywaniu rzeczywistości edukacyjnej. Autor oparł się w tym względzie na wielu najlepszych dostępnych w literaturze analizach metody biograficznej. Wybór Autora co do metodologicznego profilu własnych wysiłków empirycznych był oryginalny, trafny wobec tematu i wysoko obiecujący w kontekście oczekiwań badawczych – jego zamiarów dokonania wglądu w jednostkowe historie życia skoncentrowane na obszarze uczenia się. Autor bowiem zmierzał do i w efekcie dokonał rozpoznania edukacyjnych doświadczeń młodych dorosłych, uznając i wykorzystując ich umiejętności do dokonywania wglądu w swoje doświadczenia życiowe (edukacyjne). Jednocześnie zamierzał uchwycić nadawane im indywidualnie sens i znaczenie; jak sam stwierdził, próbował „wejść do świata badanych”, odkryć i opisać interpretacje doświadczeń edukacyjnych i znaczenia jakie nadają im wybrani przez niego młodzi dorośli. Rekonstrukcje jednostkowych biografii posłużyły więc Autorowi do poznania subiektywnie interpretowanego i ocenianego przez badanych przebiegu ich własnej edukacji oraz uwarunkowań tej drogi, na tle zadeklarowanej rezygnacji z szukania na poziomie empirycznym prawd absolutnych. Opis założeń i rozwiązań metodologicznych zastosowanych przez Autora jest wysoce satysfakcjonujący. Obrane strategie i założenia metodologiczne zostały znakomicie wyłożone; Autor świetnie uzasadnił, dlaczego odszedł od stanowiska pozytywistyczno-realistycznego w kierunku metodologii jakościowej, przyjmując fenomenologiczny punkt widzenia oraz hermeneutykę jako perspektywę eksploracji fenomenów biograficznych. Zastosowany przez Autora paradygmat badawczy określany mianem konstruktywistyczno-interpretatywnego, okazał się najbardziej odpowiednim rozwiązaniem w stosunku do przyjętych założeń badawczych.

Prezentację biografii edukacyjnych rozpoczyna rzeczowy, skrótowy opis ich ogólnego przebiegu utrzymany w konwencji klasycznego studium przypadków. Autor rekonstruuje w nich zasadnicze elementy drogi edukacyjnej badanych wraz z ich subiektywną interpretacją dotyczącą

ogólnej oceny jej charakteru oraz szczególnie znaczących dla badanych momentów i wydarzeń edukacyjnych wraz z wyeksponowaniem roli rodziny, jako kontekstu wpływu na tę drogę i udziału podczas niej wsparcia. W zaprezentowanej, w konsekwencji tej ogólnej analizy, konkluzji Autor celnie wyławia zasadnicze wspólne konteksty owych narracji.

Rezultatem pogłębionej analizy o charakterze całościowego oglądu narracji edukacyjnych stało się wyłonienie głównych wątków tematycznych podnoszonych przez badanych w ich „opowieściach” o edukacji, ukazywanych przez Autora na tle określonych cech rodziny (kapitału edukacyjnego rodziców). W tym celu Autor dokonał szczególnie trafnego zabiegu metodologicznego w zakresie analizy sięgając po zbiorcze studium przypadków (*collectiv case study*). Autor konstruuje w tym zakresie oryginalne i interesujące obrazy dotyczące znaczenia i wartości nadawanej przez badanych młodych dorosłych edukacji jako takiej, jak i nadawanej własnej edukacji, w kontekście wykształcenia ich rodziców (ze strukturalizacją treści według tego parametru) oraz według wartości nadawanej edukacji w rodzinach, z których pochodzili badani. Ukazywane tu analizy są bardzo wnikliwe i w efekcie prowadzą Autora do ciekawych i wartościowych poznawczo wniosków, w których ukazał (o ile było to możliwe) stosunkowo uporządkowany obraz pokoleniowy dotyczący odniesień do edukacji i jej oceny, z zaakcentowaniem znaczenia rodziców, jako kontekstu inspiracji badanych do konstruowania indywidualnych projektów życiowych. Autor tworzy też na podstawie przeprowadzonej zbiorczej analizy przypadków obraz dotyczący interpretacji znaczenia i konsekwencji zainteresowania rodziców edukacją badanych oraz celowych działań rodziców w zakresie motywowania badanych do nauki lub do podejmowania określonych decyzji edukacyjnych.

W ostatnim z kolei fragmencie rozdziału ukazującego badania własne Autora występuje ponownie ciekawy zabieg metodologiczny. Uporządkowano tu bowiem narracje biograficzne badanych w perspektywie historycznej. Autor ukazuje kolejne szczeble (etapy) kształcenia – przedszkole, szkołę podstawową i kolejne szczeble, w ten sposób strukturując analizę opowieści badanych o doświadczeniach edukacyjnych, o ich obecnej ocenie oraz o kontekście rodzinnym własnej drogi edukacyjnej. Całość podsumowuje oryginalna bardzo interesująca refleksja. Przedstawiane tu konkluzje na temat obrazu edukacyjnych doświadczeń z zaakcentowanym kontekstem rodzicielskiego wpływu są niezwykle cenne naukowo i prakseologicznie. Ten ostatni wymiar konkluzji końcowych ma więc wyraźny efekt pedagogiczny.

Podsumowując, należy stwierdzić, że książka Waldemara Segiety jest pracą wartościową, godną polecenia zarówno badaczom tematyki, jak i dla celów edukacji akademickiej. Jest dziełem podejmującym temat ważny społecznie i wychowawczo, oryginalnym w zakresie badanych empirycznie problemów. Charakteryzuje się wysokim poziomem naukowym prowadzonych w niej analiz teoretycznych i empirycznych oraz ukazuje trafne i ciekawe rozwiązania metodologiczne. Autor unika niepotrzebnego wikłania się w szczegóły tematu, konsekwentnie trzyma się linii własnego wywodu rekonstrukcyjnego, a ze źródeł – stanowisk, badaczy autorów korzysta dokładnie tyle, ile potrzeba, aby wesprzeć konstruowaną w zakresie poszczególnych aspektów autorską narrację. Znakomicie analizuje zebrane biografie edukacyjne, konsekwentnie ukazując podporządkowany swym ogólnym założeniom badawczym obraz, trafnie konkluduje i podsumowuje badania. Jednocześnie trzeba podkreślić, iż całość narracji jest bardzo czytelna, „przyjazna dla czytelnika”. Zwraca uwagę znakomity styl pisania, piękny język a jednocześnie jego komunikatywność. Czytelnik z pewnością doświadczy dużego wrażenia swobody wypowiedzi Autora i urzekającego stylu jego narracji.

Ewa Jarosz